

Araştırma Makalesi / Research Article

CUMHURİYET'İN GÜRBÜZ ÇOCUKLARI

Esra IŞIK¹

Öz

Milli mücadele sonrası yeni kurulan Türkiye'yi ileriye taşıyacak sağlıklı ve güçlü nesiller yetiştirilmesi hedefi erken Cumhuriyet döneminin temel politikaları arasında yer almıştır. Genç ve sağlıklı bir nüfustan büyük ölçüde mahrum olan devlet öncelikli olarak nüfusu artırma ve güçlü nesiller yetiştirme amacı ile hareket etmiştir. Cumhuriyet'in gürbüz çocukları söylemi bu hedefi işaret eden temel ifadelerden biri olarak dikkat çeker. Gürbüz çocuklar söyleminin Cumhuriyet'in çocuk politikalarının bir bileşeni olarak toplum tarafından benimsenmesi ve gürbüz çocukları yetiştirme pratiklerinin her alanda sürdürülmesi konusunda dönemin gazeteleri önemli bir araçtır. Bu bağlamda bu çalışmanın konusu da dönemin etkili yayınları arasında yer alan Cumhuriyet Gazetesindeki haber metinlerinde ve görsellerde gürbüz Türk çocukları söyleminin nasıl somutlaştırıldığını ortaya koyabilmektir. Çalışma kapsamında 1929-1934 yılları arasındaki Cumhuriyet Gazetesinde yer alan haberler incelenmiş ve gürbüz çocuklarla ilgili yazılar taranarak bu söyleme dair gazete özelinde genel bir çerçeve oluşturmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Çocuk, Gürbüz.

ROBUST CHILDREN OF THE REPUBLIC

Abstract

The goal of raising healthy and strong generations that would carry the newly established Turkey forward after the national struggle was among the basic policies of the early Republican period. The state, which was largely deprived of a young and healthy population, primarily acted with the aim of increasing the population and raising strong generations. The discourse of the robust children of the republic draws attention as one of the basic expressions pointing to this goal. The newspapers of the period are an important tool for the adoption of the robust children discourse by the society as a component of the children's policies of the republic and the continuation of the practices of raising robust children in all areas. In this context, the subject of this study is to reveal how the discourse of robust Turkish children was embodied in the news texts and images in the Cumhuriyet newspaper, which was among the influential publications of the period. Within the scope of the study, the news items in the Cumhuriyet newspaper between 1929-1934 were examined and the articles about robust children were scanned and a general framework was tried to be created for this discourse in the newspaper.

Keywords: Republic, Child, Robust.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, esra.isik@dpu.edu.tr, ORCID 0000-0003-2983-4183.

Başvuru Tarihi (Received): 13.01.2022 **Kabul Tarihi** (Accepted): 20.01.2023

Giriş

Türk milletinin Kurtuluş Savaşı ile ortaya koyduğu milli mücadele sonrası kazanılan bağımsızlığın 1923 yılında Cumhuriyet'in kurulması ile politik, sosyal ve ekonomik anlamda sürdürülmesi öncelikli hedef olmuştur. Uzun süren ve her anlamda yıkıcı etkileri olan savaş yılları, yeni bir devletin doğuşuna yol aça da gerisinde acil çözüm bekleyen birçok sorun bırakmıştır. Bu sorunlarla mücadele etmek ve genç Cumhuriyet'i güçlü, çağdaş bir yapıya kavuşturmak ise yeni devletin temel politikasıdır. Çok yönlü olan bu politikanın dayandığı esaslardan biri de Cumhuriyet'i emanet edecek ve ülkeyi ileriye taşıyacak nesillerin yetiştirilmesidir. Çünkü savaş sonrası geride kalan bakımsız, kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklar başta olmak üzere eğitimden kopmuş yahut okula gidemeyen, hastalıklarla boğuşan çocuklar milli bir meseledir. Kazım Karabekir'in "ocuk Davası" olarak gördüğü bu mesele, yoksul ve bakımsız çocukların devlet himayesine alınarak, başarılı ve hayat mücadelesinde kudretli kılınacak maddi ve fikri bir talim ve terbiye ile donatılmasıdır (Karabekir, 1995a:9). Karabekir' göre, "ocuk Davası"nın gereği gibi eline almayan ve bu davayı özmemeyen bir hükmet ne yaparsa yapsın asıl görevini yerine getirmemiş demektir. Bir ülkenin geleceği kuvvetli ellere teslim edilmediği takdirde milli bünye tehlikede sayılır ve yapılan hiçbir iş payidar olamaz. Kazım Karabekir için *ocuk Davası* büyük bir davadır ve bu dava Cumhuriyet'in tüm varlığını sarmaktadır (Karabekir, 1995b: 352-353).

Cumhuriyet'in kimsesiz, zayıf ve yoksul çocuklarının devlet himayesinde güçlü, din, bilgili ve vatan sevgisi ile dolu bireyler olarak yetiştirilmesi hedefi, başta eğitim alanında gerçekleştirilenler olmak üzere erken dönemin politikalarında kendine önemli bir yer bulur. Cumhuriyet henüz yolun başındadır ve yapılması gereken çok şey vardır. Bunları yapacak genç kuşaklar olduğu için onlara hem ülkeyi koruyacak hem de geliştirecek bir eğitim verilmesi öncelenmiştir. Bu yaklaşım aracılığı ile zihinlerin ve bedenlerin eğitimi esas alınmıştır (Lüküslü: 2009: 27). Bu doğrultuda bir yandan okullaşma oranlarının arttırılması yönündeki girişimlere hız verilirken, diğer yandan da öğretim içeriği ve pedagojik alt yapısının yeni kurulan devletin ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilmesine dair iradeci bir tavır ortaya konmuştur. Cumhuriyet'in ilk on yılında okul sayısı ve okullaşma oranlarındaki artış, ders müfredatlarında yapılan düzenlemeler Cumhuriyet çocuklarının geleceğin yurttaşları olarak yetiştirilmesi adına atılmış önemli adımlardır (stel, 2011:128-129). Atatürk, çocukların yurttaş olmasının yolunu çizerken yurt, ulus, aile ve yurttaş sevgisinin çocuk terbiyesindeki önemine işaret etmiş, bu hususlara dikkat edildiği takdirde çocukların memlekete yararlı bir vatandaş ve mükemmeli bir insan olacaklarını söylemiştir (Onur, 2009:194). 20. yüzyıl Türk ulusuna seslenen Mareşal Fevzi akmak'ta yurttaki her şeyin temelini her gücün kaynağının sağlam, yılmaz ve güvenilir Türk çocuğu olduğuna dikkat çeker. Mareşal Fevzi akmak'a göre ulusu büyütecek, koruyacak ve yarının ordusunu kuracak olan bugünün çocuklarıdır. Bu nedenle sağlam bir nüfus siyasasının başı, çok çocuk yetiştirmek, doğanları büyütmek ve çocuk ölümlerini azaltmak ile mümkündür (Mareşal Fevzi akmak çocuklar, 1935:1). Erken Cumhuriyet döneminde çocukların eğitimi kadar sağlıklı yetiştirilmeleri ve hastalıklara karşı korunmaları da son derece önemli bir konu olmuştur. Savaşların ve hastalıkların etkisi ile eğitimli nüfusun da büyük kayıplar veren Türkiye, az sayıdaki işgücünün de hastalıklarla mücadele etmesi nedeniyle kalkınma hamlesinde ihtiyaç duyulan işgücünün arttırılmasında zorluk yaşamıştır. Diğer taraftan özellikle çocuk felci, sıtma, verem, frengi gibi salgın hastalıklar ve çocuk ölüm oranlarındaki artış, sağlıklı nesiller idealinin önündeki en büyük engellerdir (Reberoğulları, 2020:332). Bu engelleri aşmanın ve geleceğe dair umutların temel dayanağı ise *gürbüz Türk çocukları* yetiştirmekten geçmektedir.

Cumhuriyet'in yılmaz bekçileri olacak olan çocukların dayanıklı, güçlü ve sağlıklı olmalarında devletin en önemli müttefiki olan aile (ve özellikle kadın) geleceğin gürbüz çocuklarını yetiştirmede aktif bir rol üstlenir. Bu rolün içselleştirilmesi ve sürdürülmesine yönelik vurgu aynı zamanda ailenin görevlerinin ve çocuk yetiştirme pratiklerinin şekillenmesinde de etkili olmuştur. *Gürbüz çocuklar* söyleminin bu bağlamda erken Cumhuriyet döneminde özgün bir yeri vardır.

Söylem birçok bakımdan idealize edilen bir çocukluğu tasvir etmek ve Türk çocuklarından taşınması beklenen özellikleri ortaya koymak amacı ile kullanılan yaygın bir ifadeye karşılık gelmektedir.

1. Osmanlı'nın Gürbüz Çocuklarından Cumhuriyet'in Gürbüz Çocuklarına

Gürbüz Türk çocukları tanımlaması erken Cumhuriyet döneminin çocuk politikalarının şekillenmesinde etkili söylemlerden biri olarak kendine önemli bir yer bulur. Bu söylem sadece Türk çocuklarına ilişkin beklentileri değil aynı zamanda devletin ileriye dönük hedeflerini de içeren önemli bir imgeye dönüştürülmüştür. Diğer taraftan gürbüz çocuk söylemi sadece erken Cumhuriyet dönemi politikalarında karşılaşılan bir ifade değildir. Bu söyleme Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde de rastlanmaktadır. Cumhuriyet'in ilanı ile yeni kurulan devletin hedeflerini gerçekleştirme noktasında siyasi bir nitelikte kazanan gürbüz çocuklar söylemi II. Meşrutiyet dönemi paramiliter gençlik örgütlerinde de kendine yer bulur. 1916 yılında devletin Almanya'dan esinlenerek kurduğu Genç Dernekleri'nin içerisinde yer alan ve on iki-on yedi yaş arasındaki gençlerden oluşan Gürbüz Derneği, okul öğretmenleri ya da yerel yetkililer tarafından seçilen rehberler tarafından idare edilmiştir. Bu dernekte yer alan gürbüzlerin sağ kollarında beyaz bir pazubent taşıdıkları ve bu pazubendin üzerinde mahallî dernek isminin yer aldığı bilinmektedir. Taşıdıkları Osmanlı bayrağı üzerinde *Gürbüzler* ibaresi yazılı olan bu vatanperver gruplara, beden terbiyesi, koşu, sıçrama, tırmanma, taş atma, toplu piyade talimleri, yürüyüş, avcılık, emir alma, mesafe tahmini gibi eğitimler verilmiştir. Bu eğitimler bir taraftan gençleri fiziksel olarak güçlendirmeyi hedeflerken, aynı zamanda onlara temel askerlik bilgisi vermeyi de amaçlamaktadır. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması ile diğer dernekler gibi tarihe karışan Gürbüz Dernekleri, Anadolu'yu uyandırmak ve Türk gençliğini gürbüz yetiştirmek hedefi ile kurulan, Türkçülük hareketinin toplumsal boyutlarıdır (Toprak, 1985: 535-536).

Osmanlı'nın son döneminde daha çok güçlü bir ordu/sağlam bir gençlik gerçeğinden hareketle ve imparatorlukta ülke savunmasına yardımcı olmak amacı ile meydana getirilen gençlik kuruluşlarının bir parçası olan Gürbüz Dernekleri, bir nevi ihtiyat ordusu olarak görülmüştür (Balcıoğlu, 1992: 209). Eli silah tutabilecek yaşa gelen erkek nüfusun hedef kitle olarak seçildiği bu dernekler özellikle Balkan mağlubiyetinden sonra toplum tabanında ivme kazanan izcilik, spor, askeri talim gibi faaliyetlerin devlet eliyle gerçekleştirilmesi ve desteklenmesinde etkili olmuştur (Akcan, 2017:1003).

I. Dünya Savaşı sonrası özellikle öksüz ve yetim kalan çocukların durumuna ve çocuklar için yapılması gerekenlere dikkat çeken Kazım Karabekir ise birçok okul açarak bu çocukların eğitim almasını sağlamıştır. *Çocuk Davasının* milli istiklal davası ile birlikte ele alınması gerekliliği ileri süren Kazım Karabekir, 21 Aralık 1920'de Erzurum'da ana mektebi açmış, toplanan çocukların yetişmişlerin arasına karıştırılmasını mahzurlu gördüğü için bu çocukları Yakutiye kışlasında biraz yetiştirdikten sonra okullara vermiştir. Bu müesseseye "Sanayi Gürbüzleri Deposu" ismini veren Karabekir, haftalık teftişlerle ana yuvayı ve diğer okulları halka açmıştır. Halk huzurunda teftiş edilebilecek üç okulda (Ana mektebi, Sanayi Gürbüzleri mektebi ve Askeri ilköğretim) toplanan çocukların sayısı bini bulmuştur (Karabekir, 1995a:23-24). Kazım Karabekir'in 1 Mayıs 1920'de kurduğu Erzurum Çocuklar Ordusu teşkilatının harp nizamı dört gürbüz alayından oluşmaktadır. Bu alaylar mevcudu bin yüz olan Avcı Gürbüz Alayı; yüz seksen gürbüzden oluşan Sultani Gökbayrak Gürbüz Alayı; yüz elli mevcutla Al Bayrak Gürbüz Alayı ve iki yüz yirmi çocuğun yer aldığı Yeşil Bayrak Gürbüz Alayıdır. Kars kapısı girişinde talim yapan bu çocuklar için verilen eğitimlerde aynı zamanda bisiklet, futbol, her türlü idman ve milli oyunlar da vardır (Karabekir, 1995a: 62-63).

Kazım Karabekir'in çocuklar için sınırlı imkânlarla ortaya koyduğu tüm çaba güçlü, sağlıklı ve vatana yararlı nesiller yetiştirme gayesinin sonucudur. Savaş mağduru kimsesiz çocukların himaye edilmesinde, ihtiyaçlarının karşılanarak onlara yuva sağlanmasında Karabekir'in açtığı okulların,

kursların ve gerçekleştirdiği sosyal faaliyetlerin ve meslek edindirme eğitimlerinin önemi büyüktür. Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki paramiliter genç gürbüzler, Kurtuluş Savaşı yıllarında yerini Kazım Karabekir'in çocuk davasının küçük neferleri olan gürbüz alaylarına bırakmıştır.

Gürbüz çocuk söyleminin çocuk politikalarında hem toplumsal hem de siyasi anlamda en yaygın imgelerden biri haline gelmesi ise erken Cumhuriyet döneminde görülür. Bu ifadenin genç Cumhuriyet'in çocuk politikalarını yansıtmadaki etkisinin şekillenmesinde Himâye-i Etfal Cemiyeti'nin Başkanı Doktor Fuad Umay'ın sahibi olduğu *Gürbüz Türk Çocuğu dergisi* oldukça etkili olmuştur. Dergi sadece Himâye-i Etfal Cemiyeti'nin toplumda üstlendiği misyonu halka duyurmakla kalmamış aynı zamanda hükümetin çocuk politikalarına yön verme çabalarının da önemli bir parçası olmuştur. Dergide yer alan yazılarda sağlıklı ve iyi yetiştirilen çocuklarla ülkenin geleceği arasındaki bağlantı, yardıma muhtaç çocukların durumu, çocukların beden ve ruh sağlığı, vatanperver evlatlar yetiştirirken dikkate alınması gereken hususlar kaleme alınmıştır (Sınar Çılgın, 2004: 100).

Gürbüz Türk Çocuğu dergisinin yazar kadrosu arasında yer alan isimler arasında Selim Sırrı Tarcan'da bulunmaktadır. Selim Sırrı Tarcan Türk spor tarihinin önemli isimlerinden biri olarak, II. Meşrutiyet döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında spor ve beden eğitimi üzerine sayısız eser kaleme almıştır. Dergideki yazılarında beden ve ruh gelişimi, oyun ve jimnastik, spora uygun giyim, beslenme ve temizlik gibi birçok konuya değinen Tarcan'ın çalışmaları değerlendirildiğinde, Cumhuriyet'in ilk yıllarında beden terbiyesinin, çocuk yetiştirilenler için rehberlik ve eğitim hizmetlerinin nitelikleri ortaya çıkar (Sarıkaya,2008: 116). Selim Sırrı Tarcan gibi birçok yazarın gürbüz çocuklar yetiştirme hedefine yönelik yazıları ile dikkat çeken dergi, yayınlandığı dönemde oldukça tesirli olmuş ve bu dönemde sağlıklı ve gürbüz çocuk yetiştirmek milli bir dava olarak düşünülmüştür (Duman,2017:2212). Aynı zamanda Gürbüz Türk Çocuğu dergisi bu davanın halka benimsetilmesinde ve gürbüz çocuk söyleminin somut bir nitelik kazanmasında da önemli bir rol üstlenmiştir.

Diğer taraftan çocuk sahibi olmanın teşvik edildiği, sağlıklı, gürbüz vatan evlatlarının sayısının artırılmasının da bu davanın bir parçası olarak görüldüğü bu süreçte söz konusu bakış açısı başta Gürbüz Türk Çocuğu dergisi olmak üzere dönemin gazetelerine, süreli yayınlarına ve çocuk eserlerine de yansıtılmıştır (Öztan, 2011:133). Gürbüz çocuk söyleminin Cumhuriyet'in çocuk ideolojisinin şekillenmesinde anahtar söylemlerden biri olarak üstlendiği rol daha çok sağlıklı-kuvvetli çocuk vurgusu etrafında şekillendirilir. Öyle ki sağlıklı çocuklar yetiştirmek için devlet ve aile, üzerine düşenleri gerçekleştirerek hem temel sorumluluklarını yerine getirecek hem de milli vazifelerini yapmış olacaklardır.

2. Basında Gürbüz Çocuklar Söylemi: Cumhuriyet Gazetesi (1929-1934)

Erken Cumhuriyet döneminde süreli yayınlarda kendine yer bulan gürbüz Türk çocuğu imajı dönemin gazetelerinde de sık sık vurgulanan ve haberlere konu olan bir söylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Düzenlenen gürbüz çocuk müsabakaları, müsabakaları kazanan çocukların fotoğrafları, gazete sütunlarını süslerken, gazete haberlerinde ailelerinin bu çocuklara nasıl bakması gerektiğine dair bilgilere, beslenme ve sporun önemine de yer verilmektedir. Dönemin önemli basın organlarından biri olan ve başyazarlığını Yunus Nadi'nin yaptığı Cumhuriyet Gazetesi de gürbüz Türk çocukları söylemini zaman zaman sütunlarına taşımaktadır. Gazete 7 Mayıs 1924 yılında yayın hayatına başlamıştır. Nebizade Hamdi ve Zekeriya Sertel'in sermayeleri ve Atatürk'ün desteği ile kurulan Cumhuriyet Gazetesinin yazar kadrosu ise Ziya Gökalp, Fuat Köprülü, Ahmet Hamdi Tanpınar, Halit Fahri Ozansoy, Ahmet Refik, Peyami Safa gibi birçok güçlü kalemden oluşmaktadır (Emre Kaya, 2010: 76-77).

Cumhuriyet Gazetesinin çocuk ve çocukluk meselesine verdiği önem, yeni kurulan devletin çocuk politikaları ile tutarlı ve bu politikaları tamamlayıcıdır. Çocuk ve çocukluğu ulusal ve evrensel düzlemde bütüncül olarak ele alan bir yaklaşımla ortaya koyan gazete, gürbüz çocuklar imajının yeni Türkiye'nin çocuk meselesinin çözümünün bir parçası olarak halka sunulmasında etkili olmuştur (Gürkan, 2021:177). Erken Cumhuriyet döneminin en güçlü yayınlarından biri olan gazete, Gürbüz Türk Çocuğu dergisi ile somut bir karakter kazanan Cumhuriyet çocukları ideolojisinin kendine yer bulduğu ve basın tarihimiz açısından önemli bir kaynaktır.

Gazetede yer alan haberlere bakıldığında gürbüz çocuk söyleminin sadece erkek çocukları için yapılan bir tanımlama olmadığı kız çocuklarına yönelik bir imajı da kapsadığına görülmektedir. Aka Gündüz tarafından kaleme alınan ve "Güzel Türk Kızı" başlığını taşıyan bir yazıda gazetenin açtığı güzel Türk kızını müsabakasına göndermede bulunulmakta ve yazının devamında şu ifadelere yer verilmektedir;

"...Bizim sorduğumuz şudur ki beden terbiyesi, bünye ihtimamı, sıhhi hayat ve maişet, konfor meseleleri henüz halledilmemiştir. Türk kadınının o hakikî, esrarengiz, denilen güzelliğini bunlar teyit edecektir. Güzel ve gürbüz analardan, güzel ve gürbüz kızlar çıkabilmek için çok çalışmak lazımdır" (18.02.1929:3).

Güzel ve gürbüz olmanın beden eğitimi ve sağlığa özen göstermekle ilişkili olduğu ve buna dair sorunların tam anlamı ile halledilmediği vurgulanan haberde, bu konuda daha yapılacak çok şeyin olduğu da söylenmektedir. Cumhuriyet'in gürbüz kız ve erkek çocuklarının bakıma ve ilgiye ihtiyacı vardır. Bu bakımın nasıl olacağına dair genellikle dönemin kadın dergilerinde karşılaşılan öğütlere de yer verilen gazetede "*Çocuklarınızı Koruyunuz*" başlıklı haberde çocuklara ne kadar süt verileceği ve hangi emziklerin daha iyi olduğu bilgilerine değinilmektedir:

"...Çocuğu iyi beslemek için ne kadar süt vermeli? Yavrusunu gürbüz görmek isteyen her ana hekimden bunu sorar"(27.04.1929:5).

Haberin devamında ağırlıklarına ve yaşlarına göre çocuklara 24 saatte verilecek süt miktarını ve bu miktarların kaç emzikte verileceğini gösteren cetveller okurla paylaşılmıştır. Dr. Reşit Galip tarafından kaleme alınan bu yazı gürbüz çocukları yetiştirirken çağdaş ve bilimsel yöntemlerin de dikkate alınması gerekliliğini vurgulaması yönüyle dikkate değerdir. Gürbüz Cumhuriyet çocuklarını yetiştirmek sadece milli değerlerle değil aynı zamanda çağın gerçekleri ile de sürdürülmesi gereken iki yönlü bir süreçtir.

Aynı tarihli gazetenin Dr. Reşit Galip imzalı bir başka haberinde ise bekârlıktan bahsedilmekte ve bekârlık "müritleri giderek artan bir tarikata" benzetilmektedir. Çünkü mesele sadece sağlıklı güçlü bir nesil yetiştirmek meselesi değil aynı zamanda nüfus meselesidir. Söz konusu haberde çok çocuklu ailelerin ve bekârlık düşmanlarının cemiyette karşılaştıkları olumsuzluklara dikkat çekilmekte ve bunu önlemek için buldukları çözüm önerilerine değinilmektedir;

"...Sıhhi mazereti olmıyan bütün devlet ve millet memurları, milli cemiyetlerden para alanlar 30 yaşında evlenmek ve 40 yaşında en az üç çocuk sahibi olmak mecburiyeti altına sokulmalıdırlar. Aksi takdirde vazife ve memuriyetleri hiçbir tazminat verilmeksizin kendiliğinden nihayet bulmalıdır"(27.04.1929:5).

Gürbüz çocuklar yetiştirmek top yekûn memleket meselesi olarak görülmektedir ve bu meselenin önündeki en önemli engel salgın hastalıklar ve sağlık sorunlarıdır. 28 Mayıs tarihli haberde bu duruma değinilerek Türk köylüsünün gayet kuvvetli ve hastalıklara dayanıklı olduğundan bahsedilmektedir. Haberde başkaları için ölümcül olabilen hastalıklara yakalansa bile kurtulan Türk köylüsü biraz bakım ve beslenme ile gürbüz, kırmızı yanaklı, kuvvetli bir genç oluvermektedir. Dolayısıyla böyle bir milletin yetiştirecek nüfusu fazla ama aynı zamanda sağlam, zinde ve mukavemetli olmalıdır.

“...kadını gebelik esnasında fazla iş görmekten muhafaza etmek ve valdeyi (anneyi) muhtelif hastalıklardan korumak yapılacak ilk iştir. Sonra doğan çocuğu, gayet hassas ve harici tesirattan kolayca müteessir olan yavrucağı muhafaza etmek ve büyütmek lazımdır. Burada ise iki önemli vazife vardır. Bunlardan biri çocuğu beslemek ve diğeri de sari hastalıklardan muhafaza etmektir” (28.05.1929:4).

Gürbüz Türk çocukları ideali şehirlerden köylere tüm memleketin çocuklarını kapsayan bir söyleme dönüştürülmüştür. Bu bağlamda Cumhuriyet döneminin “Makbul köy” anlatısında “kuvvetli gürbüz köy çocukları ve delikanlıları” önemli bir yer tutmaktadır (Üstel,2011:200). Gazetenin 2 Haziran tarihli haberinde de Bursa Halkevi köycülük şubesinin mektep ve muallimin olmadığı bir köyde yaptığı ziyaret nakledilerek köyün sokaklarında pervane gibi dolaşan yüzlerce gürbüz çocuktan bahsedilmektedir. Genel olarak bu köyler ve bu çocuklar için yapılacak çok şey vardır;

“ Köy evlerinin içleri gibi dışlarının da kireçle badana edilmesi, sokaklarının temizlenmesi...her köyde bir okuma odası açılması, çeşme sularının yollarda bataklık yapacak şekilde akıtılmaması, köy meydanlarına birer bayrak direği dikilerek burada sabah akşam bayrak merasimi yapılması, meyve, sebze ve ekinlere arız olan hastalıkların derhal hükûmete bildirilmesi...”(02.06.1933:3)

Sadece köylerin ve köylülerin ihtiyaçlarının tespit edilip giderilmesi konusunda değil aynı zamanda sağlıklı, güçlü ve vatansever Cumhuriyet çocuklarının yetiştirilmesi hedefinin gerçekleştirilmesi noktasında da halkevleri son derece önemli bir rol üstlenmiştir. Cumhuriyet Gazetesinde halkevlerinin faaliyetleri ile ilgili sayısız haber yer almaktadır. Bu haberlerden birinde Samsun Halkevinin bütün şubelerinin katılımı ile 200 kişilik bir heyetin Kamolos köyüne gittiği ve burada Doktor Etem Vasıf Bey tarafından gürbüz çocuk, temiz çocuk, okuma ve güreş müsabakalarının düzenlenerek kazananlara hediyelerin verildiği ifade edilmektedir. Köydeki hastaların muayene edilerek ilaç dağıtıldığı ve köylüler tarafından oyun ve eğlencelerin tertip edildiği söylenen haberde bu vesile ile Kamolos köyünün adının Ulupınar şeklinde değiştirildiği bilgisi de yer almaktadır (20.08.1933:3)

Sağlam, zinde ve mukavemetli bir nüfus yetiştirme arzusunun devlet politikaları ile sınırlı kalmaması ve halk tarafından da benimsenerek sürdürülmesi de önemlidir. Dolayısıyla bu davanın içselleştirilmesinin batılı örneklerle desteklenmesi adına Cumhuriyet Gazetesinin *Çocuklar İçin* başlıklı köşesinde farklı ülkelerden gürbüz çocuk görsellerine de yer verilmektedir. Gazetenin 8 Mayıs tarihli haberinde İtalya'nın Milan şehrinde “Çocukları Koruma Cemiyeti” tarafından yapıldığı aktarılan gürbüz çocuklar müsabakasında birinciliği kazanan Yolanda Beneventoni adlı henüz dört yaşındaki kız çocuğunun fotoğrafı yer almaktadır (08.05.1930:5).

Diğer taraftan gürbüz çocuklar hedefinin önemli bir bileşeni de spordur. Spor sadece beden güçlü nesiller yetiştirme amacına hizmet eden bir araç olarak değil aynı zamanda milli değerleri benimsemiş, ahlaklı ve haysiyetli nesiller yetiştirmenin de yollarından biri olarak görülmüştür.

“Spordan maksat nedir? Yalnız on beş yirmi tane futbol cambazı yetiştirip kâinatı yenmek mi, yoksa milletin ekseriyetine spor yaptırıp sağlam ve gürbüz bir nesil yetiştirmek mi?... Spordan gaye, futbol cambazları ve şampiyon yetiştirmek değildir, sağlam ve gürbüz bir nesil, mert ve asil ruhlu insanlar yetiştirmektir. Bir millete münferit şampiyonlar şöhret, fakat kütleler sıhhat getirir” (23.06.1932:3).

Beden eğitiminin önemine de dikkat çekilen ve “Spora Tapan Bir Memleket: Almanya” başlıklı haberde yer alan bir başka yazıda ise Almanya'da spor yapmayanların insan yerine koyulmadığı, Almanların sporu ne kadar sevdiklerinden ve önemsediklerinden bahsedilmektedir. Haberin devamında ise şu ifadelere yer verilmiştir:

“Bir milletin yaşaması için her şeyden evvel o milleti teşkil eden fertlerin beden sağ, gürbüz ve kuvvetli olması lazımdır. Cılız, zayıf, hastalıklı fertlerden müteşekkil bir camia

kendi kendine sönüp gider. Hayat mücadelesinde yalnız kuvvetliler yaşar, muzaffer olur, beka bulur” (20.07.1930:5).

Aynı haberde İngiltere ve Amerika'nın sporcu milletler olmasına da değinilerek her iki ülkenin kısa sürede mükemmel ordular oluşturdukları örnek olarak verilmektedir. Batıdaki spor etkinlikleri gibi Osmanlıdan Cumhuriyet'e taşınan izcilik faaliyetleri de genç Cumhuriyet'in gürbüz çocuklarının küçük yaşlarda askeri bir disiplin içerisinde yetiştirilmesinin aracı olarak görülmüştür. İzcilik faaliyetlerine dair ilk girişim 1910 yılında Galatasaray Lisesi'nde ortaya çıkmıştır. İlk izci gruplarının Baden Powell'in *İngiliz İzci Rehberi*'ni esas alan çeşitli idmanlardan ve basit törenlerden ibaret aktiviteleri zamanla yaygınlaşarak ilerleyen yıllarda da sürdürülmüştür (Akın, 2004:133). İzcilik, Cumhuriyet'in ilanından sonra da gürbüz çocuklar yetiştirme idealinin ve güçlü, sağlıklı, vatanperver nesillerin eğitiminin bir parçası olarak varlığını korumuştur.

Cumhuriyet Gazetesinin, 31 Ekim tarihli haberinde bu gürbüz izcilerden de bahsedilmektedir. Cumhuriyet Bayramı törenlerindeki resmi geçitte Atalarını selamlayan bu “*Türk neslinin temiz çocukları*” hakkında yoğun ilgisi ve alkışları ile karşılanmıştır:

“...İzciler, Türk neslinin temiz çocukları geçit yerinde idi. Bir kıyafet bir görünüş içinde sağlam göğüsler, sağlam adımlarla geçiyorlardı... Gazi Cumhuriyeti ellerine tevdi ettiği bu yakın nesle bakarken gözlerinde en titiz bir baba şefkati parladı ve onların metin, gürbüz, ahenginin selsebilini tebessümle takip etti” (31.10.1930:5).

Dönemin gürbüz çocuklar yetiştirme ideali her ne kadar devlet aracılığı ile yaygınlaştırılmaya ve milli bir dava haline getirilmeye çalışılsa da sınırlı imkânlar ve yoksulluk bu ideali zaman zaman sekteye uğratmıştır. Böyle durumlarda yapılan yardımlar aracılığı ile ailelere destek sağlanmış ve özellikle çok çocuklu ailelerin yardım talepleri de gazete sayfalarında kendine yer bulmuştur.

7 Aralık tarihli gazetede “*Çok çocuklu bir baba yardım istiyor*” alt başlığı ile yayınlanan haberde 45 yaşında ve iş yapabilecek durumda olduğunu ifade eden bir babanın; “*Gürbüz olarak yetiştirdiğimiz çocuklarımızın noksanları tagaddisinden (eksik beslenmelerinden) verem olmalarına mani olmak için hıfzıssıhha kanununun çok çocuk yetiştiren ailelere bahsettiği mükâfatı naktiyeden istifade etmek isterim*” (07.12.1930: 4) talebine yer verilmiştir. Söz konusu habere ilişkin dikkat çekici detaylardan biri de babanın yardım talebinden önce çok çocuklu üç ailenin fotoğraflarının kullanılarak bu ailelerin çocuklarının gürbüz ve tamamen hali sıhhatte buldukları bilgisinin okurla paylaşılmasıdır.

Cumhuriyet çocuklarını bekleyen başlıca tehlikeler sadece yoksulluk ve salgın hastalıklar değildir. Sağlıklı nesillerin önündeki engellerden biri de kazalardır. Gazetede bu konuya dikkat çeken yazılar da yer almaktadır. 4 Ocak tarihli bir yazıda çocuk yetiştirirken ailelerin karşılaşılabilecekleri kazalara ve bu durumlarda yapılması gerekenlere değinilmekte, zehirlenme, yanık, göze çöp kaçması gibi vakaların çok sık görüldüğü yönünde ebeveynler uyarılmaktadır (04.01.1931:5).

Ailesi olmayan çocuklar söz konusu olduğunda ise Cumhuriyet'in kurumları devreye girmektedir. Gazete 17 Şubat tarihli nüshasında İstanbul'da sıhhiye müdüriyeti tarafından tesisine karar verilen üç bakım evinden biri olan Beşiktaş'taki bakım evinin açıldığını okurlarına duyurmaktadır. Bakım evinde bir doktorun, bir çocuk hastalıkları uzmanının ve göz doktorunun olduğu ifade edilen haberde sadece kurumdaki çocukların değil aynı zamanda çevrede yaşayan diğer çocukların da muayeneden geçirilerek “*gürbüz çocuklar yetiştirilmesine çalışılacağı*” söylenmektedir (17.02.1931:2).

İhtiyaç sahibi çocuklar da çocuk meselesinde çözüm bekleyen konulardan biridir. Yoksul çocuklara hayırseverlerin yaptıkları yardımlar devletin yanı sıra halkın da çocuk konusuna ilişkin duyarlılığının bir göstergesi olarak haberlere konu olmuştur. 8 Şubat tarihli gazetede bu hususa yönelik yer alan haber metninde bayram münasebeti ile kimsesiz fakir çocukları sevindirecek hayır işlerinin yapıldığı yazılmaktadır. Aksaray'da birkaç hayırseverin birleşerek sekiz-on fakir çocuğu

giydirdikleri söylenen haberde aynı zamanda Topkapı Fıkaraperver Cemiyeti tarafından yardım yapılan çocukların fotoğrafı da kullanılmıştır (08.02.1931:1).

Cumhuriyet'in gürbüz çocuklarına dair yapılan etkinlikler, yarışmalar ve balolar da gazetede yer verilen konular arasında sıklıkla yer almaktadır. 28 Şubat tarihli haberde planlanan "Çocuk Haftası" programından ve bu program dâhilinde gerçekleştirecek gürbüz çocuklar yarışmasından söz edilmekte ve bu yarışmanın halkı alakadar edecek bir şekilde icra edilebilmesi için çocuk balosu yapılacağı duyurulmaktadır (28 Şubat 1929:3). 17 Mart tarihli bir başka haberde ise 23-29 Nisan tarihleri arasında kutlanmasına karar verilen çocuk haftasında Ankara Türk Ocağında da üçüncü gün yapılacak gürbüz çocuk balosundan bahsedilmektedir. Söz konusu haberde çocukların baloya nasıl katılacakları konusuna da değinilmektedir;

"...üçüncü gün gürbüz çocuk balosu verilecektir. Bu baloya hali vakti yerinde olan kız çocukları, tuvalet, erkek çocukları da frank veya smokin ile iştirak edeceklerdir"(17.03.1929:3).

Çocuk haftası etkinliklerinin her sene sürdürüldüğü ve bu etkinlikler kapsamında gürbüz çocuk balosunun yanı sıra gürbüz çocuk müsabakasının da yapıldığına ilişkin diğer duyuru da 23 Nisan tarihli bir başka haber metninde yer bulmuştur. "*Büyük Meclis 13 Sene Evvel Bugün Kuruldu*" başlıklı yazıda gürbüz çocuk balosunda düzenlenecek gürbüz çocuk müsabakasından söz edilerek 25-28 Nisan 1930 tarihlerinde Gülhane ve Taksim bahçelerinde çocuk eğlenceleri yapılacağı da ifade edilmektedir (23.04.1932:3). Cumhuriyet'in ilanından sonra düzenlenmeye başlanan bu etkinlikler sınırlı bir katılımı ile gerçekleştiriliyor olsa da bazen maddi gerekçelerden dolayı söz konusu etkinliklerin yapılmadığı haberlerine de rastlanmaktadır:

"Belediyenin gürbüz çocuklar için bir müsabaka yapacağı doğru değildir. Gerçi hıfzıssıhha kanununda böyle bir kayıt varsa da bu biraz da bütçe mes'eleşi addedilmekte olduğundan şimdilik bu hususta bir karar verilmemiştir"(23.11.1930:2).

Yaşanılan tüm olumsuzluklar er geç aşılanacak ve Cumhuriyet'in emanet edileceği nesiller sağlıklı, güçlü oldukça her türlü zorluğun üstesinden gelinecektir. Cenap Şahabettin Cumhuriyet Gazetesindeki "İnkılâp" başlığını taşıyan 18 Mayıs tarihli yazısında, tarihteki yaratıcı dehaların her zaman akli şaşırtan büyük kasırgaların, şimşeklerin arasında yetiştiğini söyler ve şu ifadeleri kaleme alır:

"Yorulmamış kollar ve kuvvetler bizdedir; emin olalım ki arz üzerinde bütün medeniyet cenginin taze yardım kıt'alarını zeki ve gürbüz Türk torunları dolduracak... Duman ortasında yaratacağınız bu kıvılcım çiçeğinden daha güzel bir medeniyet şiri tasavvur edilebilir mi? İşte bence Gazi inkılâbının bedii timsali de budur" (18.5.1933:1).

Cumhuriyet Gazetesi yayınladığı haber ve yazılarda gürbüz Türk çocuğu söylemine sıklıkla yer veren ve bu söylemin temsil ettiği sağlıklı, kuvvetli ve vatansever çocuk imajını yansıtan bir gazetedir. Görsel olarak da gazetenin düzenli olarak yayınlanan *Çocuklar İçin* adlı bölümündeki *Gürbüz Çocuklar* adlı köşede, memleketin farklı yerlerinden gazeteye gönderilen gürbüz çocuk fotoğrafları yayınlanmaktadır. Bu fotoğrafların açıklamalarında "*İzmir gürbüzlerinden iki yavru*" gibi ifadeler kullanılarak çocukların yaşadıkları şehirlere yer verilmektedir.

Gazetede gürbüz çocuk söyleminin genç Cumhuriyet'in çocuk imajında önemli bir tanımlama haline gelmesinde etkili olan Himaye-i Etfal Cemiyetinin yayınladığı *Gürbüz Türk Çocuğu* dergisinin tanıtımına da rastlanmaktadır. 19 Temmuz tarihli duyuruda her ay neşredilen bu mecmuanın 34. sayısında yer alan konulardan bahsedilerek "*Bu sevimli mecmuayı herkese tavsiye ederiz*" ifadesi yer almaktadır(19.07.1929:4). Her iki yayınında Türkiye'nin geleceğinin emanet edileceği sağlıklı ve güçlü nesillerin yetiştirilmesinde ortak bir Türk çocuğu imajından hareket ettiği söylenebilir.

Gazetede yer alan haberler gürbüz çocuk söylemini Cumhuriyet'in çocuk politikaları ve uygulamaları ile paralel bir yaklaşım içerisinde okurlarına sunmaktadır. Genç Türkiye'nin emanet edileceği nesiller ve bu nesilleri yetiştirme vazifesi ailelerin ve devletin öncelikli görevlerinden biridir. Devlet bir taraftan aileyi yüceltirken diğer taraftan mutlu ve eğitilmiş çocuklar yetiştirmeyi milli bir dava olarak belirlemiştir. Bu davanın en önemli taraflarından biri olan kadın için en kutsal görev annelik olarak görülmüştür ve Cumhuriyet'in aydın ve bilgili annelerinin yetiştirecekleri gürbüz çocuklar imajı bu dönemde oldukça etkili olmuştur. Diğer taraftan gürbüz çocuklar sadece çocuk politikalarının işaret ettiği bir hedef değil aynı zamanda nüfus politikalarının bir uzantısı olarak da okunabilir. Geleceğin yetişkinlerini "milli prensipler" temelinde bilinçlendirilerek bu yolla ekonomik açıdan güçlü ve müreffeh ülke olmanın ilk aşamasının meydana getirildiği düşüncesi, erken Cumhuriyet döneminin çocuk ideolojisinin temelini oluşturur (Öztaş, 2011: 94). Kurtuluş Savaşı sonrası yetkin nüfusunu büyük ölçüde kaybeden devletin yapılanma ve büyüme hamlelerinde ihtiyaç duyduğu insan gücünün sağlanması ancak çağın gereklerine uygun-iyi eğitim almış ve bunun yanı sıra cesur, vatanperver çocukların yetiştirilmesi ile mümkün görülmüştür. Bu anlayış doğrultusunda aile kurumu teşvik edilerek çocuk sahibi olmak da özendirilmiştir.

3. Sonuç

Erken Cumhuriyet döneminde çocuk politikaları yeni kurulan ülkenin kalkınma ve büyüme hedeflerinin önemli bir uzantısı olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda söz konusu politikaların dayandığı sağlıklı, güçlü ve eğitilmiş çocuklar yetiştirme arzusunun sembolize eden en dikkat çekici ifadelerden biri gürbüz çocuklar söylemidir. Gürbüz çocuklar Osmanlı Devleti'nin son döneminde paramiliter gençlik yapılanmalarındaki ardıl söylemlerden biri olarak şekillenirken Cumhuriyet'in ilanından sonra ülkenin dört bir yanındaki çocukların zihnen ve bedenen kuvvetli birer vatan evladı olarak yetiştirilmelerini sembolize eden anahtar bir söyleme dönüşmüştür. Cumhuriyet'in gürbüz çocukları öncelikli olarak sağlıklı ve kuvvetli ama aynı zamanda yeni rejimin politikalarını benimsemiş ve içselleştirmiş nesiller olarak yetiştirilecektir. Bu amaca yönelik yapılan girişimler ve alınan tedbirler aracılığı ile yeni rejimin çocuk imgesi şekillendirilirken ailelerin de çocuk yetiştirme pratikleri düzenlenmeye çalışılmıştır.

Gürbüz çocuk söyleminin toplumda yer bulan ve kabul gören bir imaja dönüştürülmesinde Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin çıkardığı Gürbüz Türk Çocuğu dergisi önemli bir adım olarak görülebilir. Bu dergi aracılığı ile gürbüz Türk çocukları devletin çocuk politikalarında işaret ettiği temel bir hedefe dönüşmüştür. Bu hedefin halka benimsetilmesi ve sürdürülmesi noktasında ise dönemin basılı yayınları etkili birer araç olmuştur. Bu araçlardan biri olarak görebileğimiz Cumhuriyet Gazetesi kurulduğu tarihten itibaren Cumhuriyet ideolojisine bağlılığı ve yeni rejimin politikaları ile tutarlı yayın anlayışı ile dikkat çeker. Gazete gürbüz çocuk söyleminin de kendine yer bulduğu ve devletin bu söylem aracılığı ile şekillenen çocuk imajına yönelik hedeflerinin görülebileceği kaynaklardan biridir.

Gazetede yer alan haber ve görseller gürbüz Türk çocukları tanımlamasına dair genel bir çerçeve sunmaktadır. Gürbüz Türk çocukları güçlü, sağlıklı ve dinç çocuklar olarak yetiştirilecektir. Bu hedefin gerçekleştirilmesinde devletin elindeki araçlar kadar aşılması gereken engeller de söz konusudur. Öncelikli olarak gürbüz nesillerin sıhhatli ve verimli olmasına yardımcı olacak en etkili araç spordur. Spor hem bedenen kuvvetli ve sağlam gürbüz nesillerin hem de ahlaklı ve asil ruhlu insanların yetiştirilmesi için önemli alanlardan biri olarak kabul edilmektedir.

Gazetede yer alan haberler arasında ailelere çocuklarını yetiştirirken nelere dikkat etmeleri gerektiğine ve karşılaşılabilecekleri sorunları nasıl çözebileceklerine ilişkin tavsiye niteliği taşıyan yazılar da yer almaktadır. Özellikle muhtelif hastalıklar ve kazalar hakkında doktorlar tarafından kaleme alınan bu yazılar geleceğin teminatı olarak görülen gürbüz çocukların yetiştirilmesinde annelere yapılan uyarıları da içermektedir.

Cumhuriyet Gazetesinde gürbüz çocuk söyleminin dayandığı haber metinlerinin önemli bir diğer bileşeni de sağlıklı ve mutlu çocuk fotoğraflarıdır. Gazetenin *Çocuklar İçin* başlıklı bölümünde yayınlanan çocuk fotoğrafları ile gürbüz çocuk söylemi desteklenmektedir. Bu söylemin yaygın bir imaj olarak topluma benimsetilmesinde etkili olan faaliyetler, yarışma ve balolar da gazete de haber olarak karşımıza çıkan bir diğer konudur.

Gazete sağlıklı ve mutlu çocuk fotoğraflarına yer verdiği gibi kimsesiz, yoksul ve yardıma muhtaç çocuk haberlerini de sık sık sütunlarına taşımaktadır. Bu bağlamda ihtiyaç sahibi çocuklara ilişkin haberler, bu çocuklar için yapılan hizmetler ve kampanyalar da gazetede yer almaktadır.

Sonuç olarak gürbüz Türk çocukları söylemi Cumhuriyet'in dayandığı temel ilkeleri benimsemiş, yaşanabilecek her türlü olumsuz durumda ülkesini savunacak ve onu yaşatacak ve ileriye taşıyacak güçlü, sağlıklı, çocuklar yetişmesi amacıyla devletin çocuk politikaları şekillendiren en önemli hedeflerdendir. Ülkenin dört bir yanındaki gürbüz Türk çocukları hem geleceğin teminatı hem de vatanın yılmaz bekçileri olarak konumlandırılmışlardır. Bu söylem Cumhuriyet çocuklarının yetiştirilme pratiklerini de tanımlayan kapsayıcı bir ifadeye dönüştürülerek dönemin basılı yayınlarında da sıklıkla kullanılmıştır.

Haber Örnekleri:

Görsel 1-2: "Gürbüz Çocuklar Müsabakası" Hakkında Haberler

Görsel 3-4: Reklam Örnekleri

Görsel 4-5-6: *Cumhuriyet Gazetesi, Gürbüz Çocuklar Köşesi'nden Örnekler*

Kaynaklar

- Akcan, E. (2007). İki dünya savaşı arasında Türkiye’de “Gençlik Teşkilatı” oluşturmaya dönük bazı tasavvur ve teşebbüsler. *Belleten*, 81(292). 1001-1030.
- Akın, Y. (2004). “Gürbüz ve Yavuz evlatlar” *Erken Cumhuriyet’te beden terbiyesi ve spor*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Balcıoğlu, M. (1992). Osmanlı’da genç dernekleri. *Türk Kültürü Dergisi*, 30(346), 199-209.
- Cumhuriyet Gazetesi* (1929-1934).
- Duman, Ö. (2017). Gürbüz Türk çocuğu projesinin eylemsel bir örneği: Hereke Çocuk Kampı (1936-1939). *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III*, ss. (2211-2217).
- Gürkan, H. (2021). Cumhuriyet gazetesinde çocuk ve çocukluk meselesi (1928-1929)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 104, 173-220.
- Karabekir, K. (1995a). *Çocuk davamız 1*. İstanbul: Emre Yayınları.
- Karabekir, K. (1995b). *Çocuk davamız 2*. İstanbul: Emre Yayınları.
- Kaya Emre, A.E. (2010). Cumhuriyet Gazetesi’nin kuruluşundan günümüze kısa tarihi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 39,75-91.
- Lüküslü, D. (2009). *Türkiye’de “Gençlik Miti” 1980 sonrası Türkiye gençliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mareşal Fevzi Çakmak çocuklar hakkında düşüncelerini söyledi. *Yeni Mersin* (1935). http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/yeni%20mersin/yeni%20mersin_1935/yeni%20mersin_1935_nisan_/yeni%20mersin_1935_nisan_25_.pdf. Erişim tarihi: 02/12/2022.
- Onur, B. (2009). *Türk modernleşmesinde çocuk*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Öztaş, G.G. (2011). *Türkiye’de çocukluğun politik inşası*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Reçberoğulları, A. N. (2020). Çocuk sağlığının Atatürk Dönemi siyasetindeki ve meclis gündemindeki yeri. *International Journal of Social Inquiry*. 13(1), 329-356.
- Sarıkaya, M. (2008). Selim Sırrı Tarcan ve Gürbüz Türk Çocuğu. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 24(70), 113-126.
- Toprak, Z. (1985). II. Meşrutiyet döneminde paramiliter gençlik örgütleri. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* içinde (C.2, ss. 531-536). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Üstel, F. (2011). *Makbul Vatandaş'ın peşinde II. Meşrutiyetten bugüne vatandaşlık eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.